

Nazorg bij orgaan- en weefseldonatie

Informatie voor uitvaartverzorgers en mortuariummedewerkers

NEDERLANDSE TRANSPLANTATIE STICHTING

Waarom deze brochure?

U kunt in uw werk als uitvaartondernemer/uitvaartverzorger of mortuariummedewerker te maken krijgen met een overledene die orgaan- of weefseldonor is geweest. Het is goed mogelijk dat u dan vragen heeft, zoals: Wat houdt donatie in? Wat zijn de gevolgen van donatie voor de verzorging van de overledene? Hoe kan ik de nabestaanden het beste begeleiden? En naar wie kan ik nabestaanden doorverwijzen als ze vragen hebben? Maar ook: wie betaalt de bijkomende kosten van een weefseldonatieprocedure? In deze brochure vindt u de antwoorden op deze vragen.

Tips

In de gekleurde kaders vindt u specifieke tips over de nazorg bij een orgaan- of weefseldonor.

A photograph of a middle-aged man with grey hair, wearing a blue polo shirt, sitting at a wooden table in a kitchen. He has a thoughtful expression. On the table in front of him are a yellow bowl, a red-handled knife, and a black remote control. The background shows a kitchen with white tiled walls, a stove, and a window looking out onto greenery.

‘Ik wilde graag dat ze voor de begrafenis thuishwam. Ze zag er schitterend uit.’

- Dick, nabestaande

Wat houdt donatie in?

Orgaandonatie

Orgaandonatie is mogelijk als iemand hersendood of hartdood is en op de IC of spoedeisende hulp in een ziekenhuis overlijdt. Organen hebben zuurstof nodig om geschikt te blijven voor transplantatie. In het ziekenhuis is daarvoor speciale apparatuur aanwezig. Het hart, de lever, de longen, de nieren, de dunne darm en de alvleesklier komen in aanmerking voor orgaandonatie.

Weefseldonatie

Voor weefseldonatie is na overlijden geen bloedsomloop nodig. Dus ook als iemand thuis overlijdt, zijn de weefsels vaak nog geschikt voor donatie. Iemand kan de volgende weefsels doneren: hoornvlies, hartkleppen, huid van rug, flanken en benen, bot- en peesweefsel, kraakbeen en bepaalde bloedvaten.

Donorregister

Als er iemand komt te overlijden, die organen en/of weefsels zou kunnen doneren, is een arts wettelijk verplicht het Donorregister te raadplegen. Als daarin staat dat de overledene toestemming geeft voor donatie dan informeert de arts de nabestaanden daarover. Als de overledene heeft vastgelegd dat een specifiek iemand de beslissing mag nemen, dan vraagt de arts die persoon om toestemming. Heeft de overledene geen keuze geregistreerd, dan is er toestemming nodig van de nabestaanden. Wanneer er toestemming is, meldt de arts de donor aan bij de Nederlandse Transplantatie Stichting (NTS). De donatieprocedure gaat dan van start. Wanneer de overledene heeft vastgelegd dat hij geen donor wil zijn, stopt de procedure na de raadpleging van het Donorregister.

Tip

Soms willen nabestaanden meehelpen met de verzorging en het aankleden van hun overleden dierbare. Dit kan pas na de donatieprocedure plaatsvinden.

Weefseldonatie: procedure en nazorg

Het lichaam van de overledene moet voor weefseldonatie zo snel mogelijk gekoeld worden, binnen 6 uur. De procedure om de weefsels uit- of af te nemen moet binnen 24 uur na overlijden starten.

Als donatie mogelijk is, roept De NTS een uitnameteam op om de weefsels uit te nemen. Soms is er meer dan één uitnameteam nodig. Dit is afhankelijk van de weefsels die gedoneerd worden. Het is niet altijd mogelijk om voor de uitnameprocedure gebruik te maken van de faciliteiten van het ziekenhuis waar de donor is overleden. De uitname vindt dan plaats in een mortuarium of een ruimte van het uitvaartcentrum. Als er geen geschikte ruimte is zoekt het uitnameteam naar een geschikte ruimte en benadert het mortuarium of de uitvaartverzorger om afspraken te maken. Dit doen zij ook wanneer de donor thuis is overleden. De donatieprocedure vindt nooit bij een overledene thuis plaats.

Er zijn verschillende uitnameteams voor de verschillende weefsels. Sommige uitnameteams werken alleen overdag, andere ook 's nachts. Het uitnameteam neemt altijd contact op met u op om de procedure af te stemmen en een tijdsplanning aan u door te geven. Voordat de donatieprocedure plaatsvindt zal het team de identiteit vaststellen van de donor en het donatieformulier controleren. Daarna onderzoekt het uitnameteam het lichaam en neemt bloed af. Dit is nodig om de veiligheid van het weefsel te kunnen onderzoeken.

Weefseldonatie moet zorgvuldig gebeuren en kost daarom tijd. Soms kan het voorkomen dat er niet genoeg uitnameteams beschikbaar zijn voor het aantal aangemelde weefseldonoren. Dan duurt het langer voordat de weefsels zoals hartkleppen, hoornvliezen en huid uitgenomen kunnen worden bij de donor. De tijd tussen overlijden van de donor en afronding van de weefselprocedure varieert hierdoor van 8 tot 28 uur. Als de procedure is afgerond is meldt het uitnameteam dat ze klaar zijn. Daarna bepaalt de familie of de overledene thuis of in een rouwcentrum wordt opgebaard.

‘Ik ben er trots op wanneer een overledene netjes de deur uitgaat. We zijn erin gespecialiseerd iemand er zo natuurlijk mogelijk uit te laten zien, zodat afscheid nemen mogelijk is. Het is mooi om zo iets te betekenen voor nabestaanden.’

- Stefan, mortuariummedewerker

Donatieprocedure per weefsel

Hoornvliesdonatie

Voor de donatie van hoornvliezen (ook cornea genoemd), worden de ogen van de donor in zijn geheel uitgenomen en vervangen door prothesen. De oogleden worden daarna gesloten, de overledene kan gewoon worden opgebaard. Aan de buitenkant is hier niets van te zien.

Tip

Zowel voor als na hoornvliesdonatie is het het beste om bij het opbaren het hoofd van de overledene iets hoger te leggen dan de borstkas. Hiermee worden bloeditstoringen in het gezicht voorkomen. Als er toch bloeditstoringen ontstaan tijdens de uitname, dan zal het uitnameteam dit cosmetisch herstellen. Ontstaan de bloeditstoringen later? Ook dan regelt het team het cosmetisch herstel. Neem hiervoor contact op met het Orgaancentrum van de NTS, via telefoonnummer **071 579 57 95** (24 uur per dag, 7 dagen per week).

De procedure om de hoornvliezen uit te nemen, kan in het mortuarium of uitvaartcentrum plaatsvinden. In totaal duurt dit ongeveer een uur. Het uitnameteam zorgt ervoor dat de ogen bij de corneabank terechtkomen. Daar onderzoeken en bewerken ze de hoornvliezen. Vervolgens slaat de corneabank de hoornvliezen op tot uitgifte voor transplantatie.

Huiddonatie

Bij huiddonatie neemt het uitnameteam een dunne laag huid (ongeveer 0,4 mm dik) af van de rug, de flanken en de benen van de donor. Soms kan ook een wat dikkere laag worden afgenomen van de bovenkant van de rug. Deze dikkere huidlaag wordt dan bewerkt en gebruikt voor de behandeling van hele diepe brandwonden.

De huiddonatieprocedure duurt ongeveer twee uur. Deze procedure vindt plaats in het mortuarium of in sommige gevallen in het uitvaartcentrum. Er moet een tafel en stromend water met afvoer aanwezig zijn.

Tip

Na een huiddonatie kunt u de overledene niet meer wassen. Na het afnemen van de huid kan er namelijk sprake zijn van wondvocht. De donor krijgt daarom een dunne absorberende overall aan. Het materiaal van de overall is biologisch afbreekbaar. Hier overheen past zonder probleem de kleding waarin de overledene wordt opgebaard. Het is het beste om na huiddonatie de donor te kleden in een shirt of blouse met lange mouwen en een lange broek of rok. Zo is de overall niet zichtbaar.

Hartklep- en bloedvatdonatie

De uitname van de hartkleppen duurt ongeveer tweeënhalf uur. Het hele hart wordt voor de donatie van hartkleppen uitgenomen met een Y-incisie. In sommige gevallen neemt het uitnameteam gelijktijdig het bovenste gedeelte van de lichaamsslager uit. Dat gebeurt alleen als hier toestemming voor is en de overledene medisch geschikt is. De donatieprocedure van hartkleppen vindt plaats in het mortuarium of in een operatiekamer van een ziekenhuis. Het uitnameteam zorgt ervoor dat het hart en bloedvat bij de hartkleppenbank komt. De medewerkers van de hartkleppenbank onderzoeken het hart. Ook beoordelen en bewerken ze de kleppen en het bloedvat. Deze weefsels blijven in de bank tot aan de uitgifte. De rest van het uitgenomen hart wordt niet gebruikt.

Tip

Na de procedure wordt de borstkas van de donor gesloten en de wond met een pleister afgedekt. Waarschijnlijk vinden nabestaanden het niet prettig dat hechtingen en pleisters zichtbaar zijn bij het opbaren. Zorg dan voor kleding met een wat hogere sluiting bij de hals.

Donatie bot- en peesweefsel

Bot- en peesweefsel wordt meestal uitgenomen uit de armen, benen en een deel van het bekken. Een enkele keer worden andere botten uitgenomen. Speciale biologisch afbreekbare prothesen komen in de plaats van de uitgenomen botten. De wonden worden gehecht en afgeplakt met pleisters. De uitnameprocedure van botweefsel vindt altijd plaats in een operatiekamer van een ziekenhuis, omdat een steriele omgeving vereist is. De planning van de donatie is dus afhankelijk van beschikbare operatieruimte. De duur van de procedure is ongeveer zes uur. Het uitnameteam zorgt ervoor dat de botten naar de botbank gaan. De botbank onderzoekt en bewerkt het uitgenomen botweefsel en slaat het op tot het moment van uitgifte voor transplantatie.

Tip

De verzorging van een botdonor, vraagt om extra voorzichtigheid. Omdat heup- en enkelgewrichten soms niet meer aanwezig zijn en de lijkstijfheid in de bovenbenen na de uitname is verdwenen, voelen de benen veel losser aan. Het is dan moeilijker om de overledene aan te kleden. Voor het opbaren na donatie van bot- en peesweefsel is het het beste om de overledene te kleden in een shirt of blouse met lange mouwen en een lange broek of rok.

Voor vragen over de weefseldonatieprocedures kunt u contact opnemen met het Orgaancentrum van de NTS. Ook als er problemen of complicaties zijn na de uitname. Orgaancentrum NTS: 071 579 57 95 (24 uur per dag, 7 dagen per week).

Orgaandonatie: procedure en nazorg

Orgaandonatie gebeurt altijd in een operatiekamer van een ziekenhuis. Het uitnameteam bestaat uit een transplantatiechirurg, een assistent-chirurg, een anesthesioloog en twee OK-assistenten. De transplantatiecoördinator zorgt ervoor dat de donatieprocedure in het ziekenhuis waar de donor ligt goed verloopt. Hij of zij stelt een tijdschema op en regelt de operatiekamer, het uitnameteam en het transport van de uitgenomen organen.

Wanneer alles is geregeld, kan de uitnameprocedure beginnen. De duur van deze procedure is afhankelijk van welke organen gedoneerd worden. In totaal kan de uitname van organen ongeveer drie tot zes uur in beslag nemen. De wonden worden na de procedure zorgvuldig gehecht en afgedekt met pleisters. Vanwege de orgaanuitname blijft de overledene soms een halve tot een hele dag langer in het ziekenhuis. Daarna bepaalt de familie of de

overledene thuis of in een rouwcentrum wordt opgebaard. Dit is meestal ook het moment waarop de uitvaartverzorer bij de procedure betrokken wordt. Na orgaandonatie is weefseldonatie ook nog mogelijk.

Tip

Voor het opbaren is het belangrijk om te weten dat de overledene na orgaandonatie een opvallend bleke gelaatskleur heeft. Dit kunt u camoufleren met make-up.

Donatie en obductie

Soms is na overlijden obductie nodig. Bij obductie wordt gekeken naar de doodsoorzaak, het effect van een behandeling of andere ziekten. Ook bij obductie (ook wel sectie of autopsie genoemd) kan iemand organen en weefsels doneren. Een orgaandonatieprocedure zal altijd als eerste plaatsvinden, eventueel gevolgd door een weefseldonatieprocedure en dan de obductie. Een weefseldonatieprocedure kan eventueel ook na de obductie plaatsvinden, behalve bij hartklepdonatie. In de praktijk blijkt dat voor nabestaanden het verschil tussen donatie en obductie niet altijd duidelijk is. Ook kost een combinatie van obductie en donatie soms meer tijd. Dit kan leiden tot verwarring, verdriet of boosheid bij nabestaanden.

‘Na de uitnameprocedure hebben mijn zoon en ik hem samen gewassen, dat was erg mooi. En ik heb geen moment gedacht: dit lichaam is niet compleet.’

- Ineke, nabestaande

Welke begeleiding is er?

De *behandelend arts* van de overledene moet ervoor zorgen dat de nabestaanden voldoende en de juiste informatie krijgen. Voor nabestaanden is een donatieprocedure vaak ingrijpend. Mogelijk hebben ze niet alle informatie begrepen of onthouden. Het is daarom belangrijk om nabestaanden van een orgaan- of weefseldonor extra te begeleiden. Wat kunnen ze verwachten na de donatie? Hoe ziet het lichaam er dan uit?

Soms willen nabestaanden meehelpen met de verzorging en het aankleden van hun overleden dierbare. Dit kan pas na de donatieprocedure plaatsvinden. Controleer vooraf of de nabestaanden zijn geïnformeerd door de betrokken arts over het uiterlijk van de overledene.

Samengevat: waar u op moet letten bij de verzorging

- Na **orgaandonatie**: De bleke kleur na orgaandonatie en eventuele wonden. De wonden zijn gehecht en afgedekt met pleisters. De bleke kleur kan worden gecamoufleerd met make-up.
- Na **hoornvliesdonatie**: Belangrijk is om bij het opbaren (zowel voor als na de donatie) het hoofd van de overledene iets hoger te leggen dan de borstkas. Hiermee worden bloeduitstortingen in het gezicht voorkomen. Zijn er toch bloeduitstortingen zichtbaar na de donatie? Neem dan contact op met het Orgaancentrum van de NTS.
- Na **huiddonatie**: De overledene kan niet meer worden gewassen, omdat deze een overall aan heeft. Nabestaanden kunnen hun overleden dierbare nog wel aankleden. Het is het beste om de overledene te kleden in een shirt of blouse met lange mouwen en een lange broek of rok.
- Na **hartklep- en bloedvatdonatie**: Op de borstkas van de overledene zitten hechtingen of pleisters. Zorg daarom voor kleding met een wat hogere sluiting bij de hals.
- Na **bot- en peesweefseldonatie**: De overledene heeft veel hechtingen. Vanwege het ontbreken van de gewrichten in armen en benen, is het noodzakelijk om extra voorzichtig te zijn met het lichaam bij het aankleden. Het is het beste om de overledene te kleden in een shirt of blouse met lange mouwen en een lange broek of rok.

Vragen van nabestaanden

Misschien hebben nabestaanden nog specifieke vragen over de donatie van hun overleden dierbare. U kunt hen bij vragen over de donatieprocedure verwijzen naar de betrokken arts of transplantatiecoördinator in het ziekenhuis die bij orgaandonatie betrokken is. Of naar de donatiecoördinator van het ziekenhuis van de donor. Wanneer nabestaanden algemene vragen hebben over orgaan- en weefseldonatie, bijvoorbeeld over hersendood of over donorregistratie, dan kunt u hen verwijzen naar de Nederlandse Transplantatie Stichting.

Contactgegevens voor nabestaanden

- Website:** transplantatiestichting.nl
- Donorinfolijn:** voor vragen over orgaandonatie, weefseldonatie en donatie bij leven.
- Telefoonnummer:** 0900 - 821 21 66 (7,5 cent per gesprek), bereikbaar op werkdagen van 8.30 - 19.00 uur.
- E-mail:** vragen@transplantatiestichting.nl

Kosten en vergoedingen weefseldonatie

De Nederlandse Transplantatie Stichting (NTS) vergoedt de meerkosten die uitvaartondernemingen en mortuaria maken bij een weefseldonatieprocedure. De NTS stelt de vergoedingen voor de gemaakte meerkosten jaarlijks vast. De bedragen voor dit jaar vindt u op transplantatiestichting.nl/vergoedingen.

Nabestaanden mogen zelf nooit een rekening ontvangen voor de meerkosten als gevolg van de donatie.

Nederlandse Transplantatie Stichting

Postbus 2304 • 2301 CH Leiden • info@transplantatiestichting.nl

☎ 071 579 57 95 (24 uur per dag, 7 dagen per week).

transplantatiestichting.nl